

Προκλήσεις στην Αγορά Ηλεκτρισμού της Κύπρου

Ενεργειακό Συμπόσιο IENE

26 Ιανουαρίου 2012

Εισαγωγή

Προτού προχωρήσω να αναλύσω το ρόλο της Αρχής Ηλεκτρισμού στο νέο περιβάλλον της απελευθερωμένης Αγοράς Ηλεκτρισμού θα ήθελα να περιγράψω σε συντομία το νομικό πλαίσιο της Αγοράς Ηλεκτρισμού στην Κύπρο και το ρόλο της Αρχής Ηλεκτρισμού σε αυτήν.

Η Αγορά Ηλεκτρισμού αποτελείται από πολλές υπηρεσίες τις οποίες προσφέρουν διάφοροι συμμετέχοντες:

- Την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας
- Τη μεταφορά και διανομή
- Τις επικουρικές υπηρεσίες οι οποίες είναι απαραίτητες για την εύρυθμη και ασφαλή λειτουργία του ηλεκτρικού συστήματος:
- Την προμήθεια ή πώληση ηλεκτρισμού στους πελάτες

Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρισμού δεν περιλαμβάνει τη μεταφορά και διανομή οι οποίες παραμένουν μονοπωλιακές αλλά με ίσα δικαιώματα πρόσβασης και χρήσης σε όλους τους παραγωγούς και προμηθευτές ηλεκτρισμού. Στην Κύπρο, η ευθύνη για τη διαχείριση του συστήματος μεταφοράς έχει εκχωρηθεί στο Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς, ο οποίος είναι επίσης υπεύθυνος και για τη διαχείριση της Αγοράς Ηλεκτρισμού. Η ιδιοκτησία του συστήματος μεταφοράς καθώς και η ιδιοκτησία και διαχείριση του συστήματος διανομής παραμένουν στην Αρχή Ηλεκτρισμού. Τα μονοπώλια αυτά στη μεταφορά και διανομή κατ' ουδένα λόγο δεν περιορίζουν τον ανταγωνισμό στην παραγωγή και την προμήθεια της ηλεκτρικής ενέργειας και των επικουρικών υπηρεσιών.

Η απελευθέρωση της Αγοράς Ηλεκτρισμού της Κύπρου έχει ξεκινήσει σταδιακά από την 1^η Μαΐου 2004 και θα ολοκληρωθεί την 1^η Ιανουαρίου 2014. Η Αρχή Ηλεκτρισμού έχει υποστηρίξει και έχει βοηθήσει με την τεχνογνωσία της το άνοιγμα της αγοράς ηλεκτρισμού από τις αρχές αυτού του εγχειρήματος. Εξακολουθεί να συνεργάζεται αρμονικά, στο βαθμό που της ζητείται, με όλους τους αρμόδιους φορείς (Υπουργείο Εμπορίου Βιομηχανίας και Τουρισμού, Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας Κύπρου,

Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς) σε όλα τα θέματα για το άνοιγμα της αγοράς.

Με βάση το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο, η Αγορά Ηλεκτρισμού Κύπρου είναι μια Αγορά Διμερών Συμβολαίων. Αυτό σημαίνει ότι οι Παραγωγοί συνάπτουν συμβόλαια με Προμηθευτές για να παράξουν όση ενέργεια προβλέπουν οι Προμηθευτές ότι θα καταναλώσουν οι πελάτες τους. Οι Προμηθευτές πωλούν στους καταναλωτές την ενέργεια την οποία αγοράζουν από τους Παραγωγούς. Τα συμβόλαια μεταξύ Παραγωγών και Προμηθευτών καθορίζουν την ποσότητα και το χρόνο της ενέργειας που θα πωληθεί. Σήμερα, ο μοναδικός Παραγωγός και Προμηθευτής Ηλεκτρισμού στην Κύπρο παραμένει η Αρχή Ηλεκτρισμού.

Η σημαντικότερη ιδιαιτερότητα και πολυπλοκότητα των αγορών ηλεκτρισμού, σε σύγκριση με οποιοδήποτε άλλο προϊόν ή υπηρεσία, έγκειται ακριβώς σε αυτή την παράμετρο του χρόνου: Το κόστος παραγωγής, και κατά συνέπεια η τιμή πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας, αλλάζει από λεπτό σε λεπτό ανάλογα με την προσφορά από τους παραγωγούς και τη ζήτηση από τους προμηθευτές/καταναλωτές. Έτσι παρατηρείται το φαινόμενο ακόμη και αρνητικών τιμών κατά τις περιόδους χαμηλής ζήτησης σε μερικές αγορές, όπως π.χ. στις σκανδιναβικές χώρες, και πολύ υψηλών τιμών κατά τις περιόδους αιχμής.

Οι Ιδιαιτερότητες της Κύπρου

Η Κύπρος παρουσιάζει κάποιες επιπρόσθετες ιδιαιτερότητες οι οποίες καθιστούν την ρύθμιση της αγοράς ηλεκτρισμού επιβεβλημένη.

Ως μικρό και απομονωμένο σύστημα, η ποσότητα ηλεκτρισμού η οποία χρειάζεται να παραχθεί είναι μικρή. Ένας σχετικά μικρός αριθμός μονάδων παραγωγής μπορεί να εξυπηρετήσει όλες τις ανάγκες της αγοράς, τόσο σε ενέργεια όσο και σε επικουρικές υπηρεσίες.

Η Πρωτογενής και η Δευτερογενής Νομοθεσία (Κανόνες Μεταφοράς και Διανομής και Κανόνες Αγοράς Ηλεκτρισμού) επιβάλλουν, μεταξύ άλλων τους ακόλουθους περιορισμούς, στην Αρχή Ηλεκτρισμού υπό την ιδιότητα της ως παραγωγού και προμηθευτή για να μην μπορεί να εκμεταλλευτεί τη δεσπόζουσα θέση που κατέχει:

- Ρυθμιζόμενες από τη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας διατιμήσεις στους πελάτες
- Ρυθμιζόμενες τιμές στην αγορά εξισορρόπησης
- Υποχρεώσεις για προσφορά συμβολαίων συντήρησης σε άλλους παραγωγούς σε ρυθμιζόμενες τιμές
- Υποχρεώσεις για προσφορά εφεδρείας και επικουρικών υπηρεσιών
- Υποχρέωση Καθολικής Υπηρεσίας

Επιπρόσθετα, η έλλειψη διασύνδεσης με άλλα συστήματα υπαγορεύει ότι όλες οι ανάγκες του ηλεκτρικού συστήματος θα πρέπει να ικανοποιούνται εντός της Κύπρου. Η σημαντικότερη υπηρεσία η οποία θα πρέπει να εξασφαλιστεί είναι η επάρκεια της παραγωγής να ικανοποιήσει τη ζήτηση.

Η ευθύνη για την επάρκεια της παραγωγής ανήκει στη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας Κύπρου. Ένα μέρος της ευθύνης αυτής έχει ανατεθεί στην ΑΗΚ ως Παροχέας Καθολικής Υπηρεσίας. Στη Νομοθεσία αναφέρεται

«Η Αρχή Ηλεκτρισμού καθορίζεται ως παροχέας καθολικής υπηρεσίας ηλεκτρικής ενέργειας, καθόσον αφορά την παραγωγή, προμήθεια και διανομή ηλεκτρισμού, για όλο το έδαφος της Δημοκρατίας.»

Οι προκλήσεις ενώπιον μας

Το περιβάλλον της βιομηχανίας ηλεκτρισμού βρίσκεται σήμερα ενώπιον σημαντικότερων αλλαγών, κάποιες από τις οποίες είναι ευρωπαϊκές ή παγκόσμιες και κάποιες άλλες αφορούν ιδιαίτερα την Κύπρο.

Χαρακτηριστικά αναφέρω:

- Η έλευση φυσικού αερίου στην Κύπρο. Ποιος θα είναι ο χρόνος έλευσης του φυσικού αερίου; Σε ποια τιμή θα αγοράζει η Αρχή Ηλεκτρισμού και τυχόν άλλη παραγωγοί το καύσιμο αυτό;

Η Αρχή Ηλεκτρισμού έχει υποχρεωθεί να εγκαταστήσει μονάδες, τις μονάδες αεριοστροβίλων συνδυασμένου κύκλου, οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν φυσικό αέριο. Η Αρχή Ηλεκτρισμού έχει διευκολύνει με αυτόν τον τρόπο την έλευση φυσικού αερίου στην Κύπρο. Μέχρι την έλευση του φυσικού αερίου, οι μονάδες αυτές χρησιμοποιούν ντίζελ, ένα ακριβό καύσιμο με όλες τις συνέπειες που αυτό συνεπάγεται τόσο στην Αρχή Ηλεκτρισμού όσο και στον Κύπριο καταναλωτή.

- **Η διείσδυση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας** σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό. Η Κυπριακή Δημοκρατία έχει δεσμευτεί να ικανοποιεί τις ανάγκες της σε ενέργεια σε ποσοστό τουλάχιστο 13%, το οποίο σημαίνει παραγωγή ηλεκτρισμού 16%, μέχρι το 2020. Με δεδομένη την προτεραιότητα που έχουν οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας έναντι της παραγωγής από ορυκτά καύσιμα, ο συντελεστής φορτίου των συμβατικών μονάδων παραγωγής θα μειωθεί σημαντικά.

Η Αρχή Ηλεκτρισμού υποστηρίζει την ένταξη Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας για την παραγωγή ηλεκτρισμού. Εξετάζει μάλιστα διάφορες επενδύσεις για παραγωγή ηλεκτρισμού με φωτοβολταϊκά συστήματα, ηλιοθερμικό σταθμό και αιολικά πάρκα. Όσον αφορά τις μεταβλητές ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ηλιακή και αιολική), οι εταιρείες ηλεκτρισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ενώ υποστηρίζουν την αύξηση της συμμετοχής τους στην παραγωγή ηλεκτρισμού, ταυτόχρονα εκφράζουν κάποιους προβληματισμούς όσον αφορά την ομαλή ένταξη των ΑΠΕ στην αγορά ηλεκτρισμού.

Ως αποτέλεσμα, της διείσδυσης των ΑΠΕ, η παραγωγή από συμβατικές μονάδες, και επομένως τα έσοδα τους μειώνονται. Ταυτόχρονα, τα έξοδα συντήρησης λόγω της μη σταθερής λειτουργίας αυξάνονται.

Επιπρόσθετα, οι μονάδες ΑΠΕ με ηλιακή και αιολική ενέργεια δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνεισφέρουν στον ίδιο βαθμό με τις συμβατικές μονάδες στην εφεδρεία επειδή η πρωτογενής πηγή ενέργειας δεν είναι ούτε σταθερή ούτε προβλέψιμη με ακρίβεια. Η συνεισφορά των ΑΠΕ στην απαιτούμενη εφεδρεία θεωρείται από μηδενική ή πολύ χαμηλή (5-10%) για τις ανεμογεννήτριες και έως 50% για την ηλιακή ενέργεια. Για κάλυψη της ζήτησης απαιτείται το σύστημα ηλεκτρισμού να διαθέτει ικανοποιητική εφεδρεία από μονάδες παραγωγής με αξιόπιστη παραγωγή, όπως οι συμβατικές μονάδες παραγωγής. Η ανάκτηση των σταθερών εξόδων αυτών των μονάδων μέσω των πωλήσεων ενέργειας θα είναι μειωμένη όσο αυξάνεται η παραγωγή από ΑΠΕ.

Επιπρόσθετα από το θέμα της επάρκειας, η απότομη και μη προβλέψιμη αυξομείωση της παραγωγής από ΑΠΕ, ιδιαίτερα όσον αφορά την παραγωγή από αιολική ενέργεια, δημιουργεί την ανάγκη για προσφορά υπηρεσιών από άλλες μονάδες ούτως ώστε η παραγωγή να εξισορροπείται συνεχώς με τη ζήτηση. Η αγορά θα πρέπει να εξεύρει

τέτοιους μηχανισμούς αποζημίωσης των παραγωγών ούτως ώστε να ενθαρρύνει την εγκατάσταση μονάδων οι οποίες προσφέρουν αυτή την ευελιξία.

Δημιουργείται επομένως το εξής πρόβλημα: Ενώ το σύστημα απαιτεί την εγκατάσταση συμβατικών μονάδων παραγωγής, τόσο για την επάρκεια όσο και για την ευελιξία την οποία προσφέρουν, οι μονάδες αυτές ανταγωνίζονται ουσιαστικά με τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας στις πωλήσεις ενέργειας. Η ανάκτηση των σταθερών εξόδων των μονάδων αυτών έχει αυξημένο κίνδυνο αν τα έσοδα τους θα προέρχονται κατά κύριο λόγο μέσα από την πώληση ενέργειας. Θα πρέπει επομένως να εξευρεθούν τέτοιοι μηχανισμοί και να δοθούν τέτοια κίνητρα στους παραγωγούς ούτως ώστε να ικανοποιούνται αυτές οι απαιτήσεις του συστήματος.

Προς το σκοπό αυτό έχουν προταθεί διάφορες λύσεις σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Μια από τις προτεινόμενες λύσεις είναι η πληρωμή για εγκατεστημένη ισχύ (capacity payments) ούτως ώστε να αναγνωριστεί η συνεισφορά των συμβατικών μονάδων παραγωγής στη ασφάλεια της ζήτησης και να ενθαρρυνθεί η εγκατάσταση των απαιτούμενων μονάδων παραγωγής. Ιδιαίτερα για το απομονωμένο σύστημα της Κύπρου, η Αρχή Ηλεκτρισμού θεωρεί ότι οι πληρωμές αυτές θα πρέπει να τύχουν σοβαρής εξέτασης από τους αρμόδιους φορείς. Διάφορες χώρες, συμπεριλαμβανομένων της Ελλάδας και της Ιρλανδίας, έχουν ήδη εφαρμόσει αυτές τις πληρωμές.

- Ο ανταγωνισμός από άλλους παραγωγούς και προμηθευτές. Η εγκατάσταση μονάδων παραγωγής από άλλους παραγωγούς μειώνει τη χρήση των μονάδων των υφιστάμενων παραγωγών. Λόγω του μικρού αριθμού μονάδων στο σύστημα της Κύπρου, μια μεγάλη μονάδα παραγωγής μπορεί από μόνη της να ικανοποιήσει ένα σημαντικό ποσοστό της συνολικής ενέργειας, με αντίστοιχη μείωση στις υπόλοιπες μονάδες παραγωγής. Το ζητούμενο είναι να αποφευχθεί η δημιουργία ανενεργών επενδύσεων, όπως μάλιστα προκύπτουν από την υποχρέωση της ΑΗΚ για καθολική υπηρεσία, οι οποίες εν τέλει θα οδηγήσουν σε αύξηση στις τελικές στιγμές προς τον καταναλωτή. Επομένως, η ένταξη του ανταγωνισμού θα πρέπει να γίνει με πολύ προσοχή, διαφάνεια και πληροφόρηση προς όλους τους συμμετέχοντες στην αγορά.

Συμπεράσματα

Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρισμού δεν είναι αυτοσκοπός. Πρώτιστοι στόχος για την απελευθέρωση της αγοράς ενός οποιουδήποτε προϊόντος είναι από τη μια η μείωση της τιμής του προϊόντος προς τον τελικό χρήστη/καταναλωτή και από την άλλη η διάθεση στην αγορά σε ποσότητα και ποιότητα στο βαθμό που να ικανοποιούν τον καταναλωτή. Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρισμού δεν αποτελεί εξαίρεση. Ο στόχος για τη μείωση των τιμών δεν χρειάζεται περαιτέρω εξηγήσεις. Η ικανοποίηση της ζήτησης σε ποσότητα και ποιότητα επιτυγχάνεται με την επάρκεια του συστήματος παραγωγής, μεταφοράς και διανομής σε δυναμικότητα και στις απαιτούμενες επικουρικές υπηρεσίες ηλεκτρισμού.

Η αγορά ηλεκτρισμού στην Κύπρο έχει μερικώς απελευθερωθεί από το 2004 και θα είναι απελευθερωθεί πλήρως από την 1 Ιανουαρίου 2014. Οποιοσδήποτε μπορεί σήμερα να επενδύσει στην παραγωγή και προμήθεια ηλεκτρισμού.

Ο ρόλος της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας και του Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς είναι πολύ σημαντικός για την αγορά ηλεκτρισμού της Κύπρου λόγω των ιδιοτεροτήτων του μικρού απομονωμένου συστήματος που έχουμε, αλλά και λόγω του νέου περιβάλλοντος στο οποίο εισέρχεται γενικά η βιομηχανία ηλεκτρισμού σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο με τη σημαντική διείδυση των ΑΠΕ. Οι αποφάσεις οι οποίες θα πρέπει να ληφθούν θα πρέπει να διασφαλίζουν:

- Την επάρκεια της παραγωγής
- Τη διασφάλιση όλων των απαραίτητων επικουρικών υπηρεσιών για την ομαλή ένταξη των ΑΠΕ στο σύστημα και την αγορά ηλεκτρισμού
- Την μείωση των τιμών στον καταναλωτή.

Η Αρχή Ηλεκτρισμού ήταν, είναι και θα είναι συμπαραστατής όλων των αρμοδίων αρχών στο έργο τους προς αυτή την κατεύθυνση για το καλώς νοούμενο συμφέρον του Κύπριου καταναλωτή.

Οι σημαντικότερες προκλήσεις που έχουμε να αντιμετωπιστούν αφορούν την έλευση του φυσικού αερίου στην Κύπρο για σκοπούς ηλεκτροπαραγωγής, την ένταξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την αποφυγή ανενεργών επενδύσεων στην παραγωγή με την έλευση του

ανταγωνισμού. Η ΑΗΚ είναι έτοιμη να διατηρήσει τον σημαντικό της ρόλο στην αγορά ηλεκτρισμού της Κύπρου, όπως τον έχει διαδραματίσει με επιτυχία τα τελευταία 60 χρόνια.